

قوانین دریایی و تاثیرات آن

بر نیروی دریایی ایران و حقوق بین الملل دریاها

(تاریخ دریافت ۱۴۰۳/۰۲/۱۷، تاریخ تصویب ۱۴۰۳/۰۶/۲۶)

الناز صادقی^۱

دانش آموخته کارشناسی ارشد حقوق بین الملل دانشگاه گیلان

محمد جوادنیا ریک

دانشجوی کارشناسی حقوق دانشگاه علمی کاربردی تالش

چکیده

حقوق دریاها یا حقوق بین المللی دریاها یکی از شاخه های نوین حقوق بین الملل و مجموعه مقرراتی است که کشورها باید آن ها را در روابط بین الملل خود در مناطق مختلف دریایی رعایت کنند. حقوق دریاها چه در زمان صلح و چه در زمان جنگ لازم الاجراست، اما ممکن است استثنائات برخی از قواعد آن در زمان جنگ به حالت تعلیق درآید و یا قواعد خاصی در زمان جنگ اجرا گردد. حقوق دریاها را نباید با حقوق دریایی یکی دانست، زیرا حقوق دریایی به عنوان یکی از شاخه های حقوق خصوصی داخلی به ویژه حقوق بازرگان مجموعه قوانین و مقرراتی است که بر روابط اشخاص و کشورها در دریا و موضوعات مربوط به دریا ناظر و حاکم است. از جمله موضوعات مطروحه در حقوق دریایی، می توان حمل و نقل دریایی، بیمه دریایی، وضعیت حقوق کشتی ها و ایمن دریاها نام برد. به طور کلی مجموعه قوانین و مقررات و عرف دریایی است که حاکم بر روابط افراد و دول که کلیه موضوعات و مسائل و فعالیت های مزبور به دریا است؛ اعم از کشتیرانی

^۱ نویسنده مسئول

خصوصی، نیروی دریایی نظامی و کشتی های جنگی. به این ترتیب دیده می شود که حقوق دریایی در معنی عام خود ناظر به کلیه روابط افراد و دول در دریا و موضوعات مربوط به دریا است.

واژگان کلیدی: قوانین دریایی، حقوق بین الملل دریاها، حمل و نقل، کشتیرانی خصوصی

مقدمه

با توجه به این که ایران همواره مدافع ملت های مظلوم بوده و هست و فلسفه وجودی اسرائیل را نیز زیر سوال برده، لذا آمریکا با سوء استفاده از این موضوع و به بهانه های مختلف از قبیل: حمایت از تروریست، نقض حقوق بشر، تلاش جهت دستیابی به سلاح های کشتار جمعی از جمله سلاح هسته ای و بهانه هایی این دست، پرده جدیدی از جنگ تبلیغاتی گسترده ای را که به جهت نمایش چهره های جنگ طلب از ایران برای جهانیان آغاز کرده بود، به اجرا درآورد و هر از چند گاهی نیز با همان منطق سلطه جویانه و یاغی گرایانه خود با تهدید نظامی، از طرفی سعی در مجبور کردن ایران به عقب نشینی از مواضع اصولی و منطق خود یا حداقل به انزوا کشیدن ایران دارد و از طرف دیگر نمایش قدرت برای ترساندن سایر دولت ها و ملت ها. با عنایت به این موضوع مهم که استراتژی نظامی آمریکا اولین شیوه که نقش بازدارندگی ایفا می کند، بر حضور برون مرزی ایالات متحده از طریق ناو های هواپیما بر نیروی دریایی تاکید فراوان دارد. و این ناو ها ضمن تثبیت حضور منطقه ای خود زمینه ی اقداماتی چون، بازدارندگی اتمی منطقه ای و اعزام سریع تفنگ داران دریایی و نیرو های واکنش سریع آمریکا را در صورت بروز بحران های منطقه ای را ممکن می سازد. با نگاهی گذرا به آن چه که گذشت و هم چنین مشاهده، تعمق و تفکر در جنگ های اول و دوم خلیج فارس، موسوم

به طوفان صحرا و سپر صحرا و اشغال افغانستان و کاربرد نیرو های واکنش سریع در موارد فوق به عنوان اهرم فشار نظامی آمریکا و هم پیمانانش، یک آمادگی و هوشیاری دائم را طلب می کند.

بخش اول: پل های متحرک دریایی و ترعه های اعجاب آور

ناوگان بزرگ جنگی هخامنشی و کارهای عجیب و حیرت آور آنها در بستن پل های متحرک بر روی آب ها، به منظور عبور نیرو های میلیونی و حفر کانال ها و ترعه های بزرگ و عریض برای عبور ناوگان دریایی، از جمله پدیده های نادر و اعجاب آور دنیاست. فنیقی ها که ملتی دریانورد و تاجر پیشه و مردمانی سخت کوش و فعال بودند، بعد از قبول تابعیت ایران، تمام قدرت و توان و ابتکار خویش در زمینه دریانوردی و کشتی سازی را در اختیار ایرانی ها گذاردند و ایرانی ها نیز با اتکا به نیرو و قدرت حکومت مرکزی و هوش و درایت استاد کاران و مهندسان خود و استفاده از توانایی های ملل تابعه، موجد خلاقیات هایی در زمینه کشتی سازی، دریانوردی و غواصی شدند که سبب حیرت و شگفتی جهانیان را در قرون و اعصار بعد فراهم ساخت.

در تمام طول تاریخ، در بین دریانوردان و کشتی سازان دریای چین، دریای هند، دریای عمان، خلیج فارس و دریای سرخ، ایرانیان همواره عنصر برتر و بهتر و کارآمد تر بوده اند. دریانوردان ایرانی، برای آغاز سفر های خود از تقویم دریایی استفاده می کردند و مسافرت های دریایی که معمولا دریا آرام و ساکن و بدون تلاطم بود، شروع می کردند. نوروز دریایی تا امروز نیز در بین دریانوردان هند، پاکستان، دریای عمان، خلیج فارس و حتی دریای سرخ رایج و به همین نام ایرانی و پارسی متداول است. (نوربخش و ودادی، ۱۳۸۶)

بخش دوم: پیشرفت و توسعه تدریجی دریانوردی در ایران

ایرانیان از نخستین ملت هایی بودند که به سبب همجواری با دریا، به سوی آن جذب شدند و برای عبور از روی آب ها به ساختن انواع شناور پرداختند و در قرن های بعدی، کشتی های بزرگ تری ساختند. و دل به دریا زدند و به سرزمین های دور و نزدیک سفر کردند و سرانجام با افزودن به سرزمین های تحت سلطه و نفوذ خویش و لزوم افزایش نیرو های دریایی و کاروان های تجاری، اقدام به تهیه ناوگان های جنگی و بازرگانی کردند و سواحل و بنادر و آب های دریا ها را از رود نیل تا سواحل چین تحت نظارت خود درآوردند؛ و خیلی زود از راه دریاها، سرزمین های جدیدی کشف کردند و برای استفاده کامل در پهنه آب ها و دریاها، دست به ابداعات و اختراعات دریایی بسیاری زدند و ابداعات خود را به ملت های دیگر هدیه کردند. با توجه و مراقبتی که جمهوری اسلامی ایران در همه زمینه ها به نیروی دریایی خود دارد، اکنون این نیرو، در سراسر آب های خلیج فارس، دریای عمان و دریای خزر به صورت یک نیروی دریایی برتر و بدون رقیب درآمده است. ناوگان دریایی جمهوری اسلامی ایران از انواع ناو جنگی، از نوع ناوشکن، ناو های پاسور، ضد زیر دریایی و سطحی، ناو های لجستیکی، ناو های مین روب، ناوچه های ضد زیر دریایی و ناوچه های گشتی و نیرو بر و غیره تشکیل شده است.

گذشته از نیروی دریایی، کشور ما ایران در خلیج فارس دارای بزرگترین ناوگان تجاری خاورمیانه است. کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران و شرکت های وابسته با ۱۲۰ فروند کشتی اقیانوس پیما و شناور های خدماتی به ظرفیت بیش از ۲/۵ میلیون تن امکان حمل و نقل محصولات را در شرایط طبیعی و موارد اضطراری بحرانی فراهم می کند و از این رو، خط دوم دفاعی کشور نام گرفته است. (

نوربخش، ۱۳۷۶)

بخش سوم: دریانوردی مدرن در زمان حاضر

امروزه به دلیل اهمیت ویژه ای که دریا در صنعت حمل و نقل دارد در واقع به واسطه ارزان، تنوع و توانایی حجم بسیار بالای حمل به طور متوسط ۵۰ هزار تن استفاده از منابع طبیعی نظیر رود خانه ها و دریا ها نقش قابل توجهی در توسعه اقتصادی دارد. حمل و نقل دریای از ارزان ترین حمل و نقل ها است در نتیجه به دلیل اهمیت ویژه ای که امروزه کشورها به دریا می دهند باعث شده است که به فکر ایجاد یکسری مقررات گسترده دریایی در جهت حفظ این مواهب الهی باشند. مقرراتی که در جهت هماهنگی بین کشور ها در جهت استفاده درست از دریا به عنوان یک موهبت الهی است. ساخت کشتی های غول پیکر تجاری در جهت استفاده در تجارت و کشتی های جنگی و زیر دریایی ها که با دریا سیطره یافته اند احتیاج به یکسری قوانین دارد. در سال های اخیر کنوانسیون های حقوق دریایی در جهت بهتر کردن اوضاع دریاها تشکیل شده اند. در بسیاری از کشور ها دانشگاه های بزرگی در جهت آموزش های مدرن دریایی تاسیس گردیده است. (متین دفتری، ۱۳۸۷)

• Law Of the Sea حقوق دریاها

مجموعه قواعد و مقررات حاکم بر روابط میان دولت ها، اعم از دولت های ساحلی و دولت های محصور در خشکی و یا سازمان های بین المللی در رابطه با مناطقی از دریا که می توان تحت صلاحیت یک دولت ساحلی و یا در ماوراء صلاحیت دولت ها باشد.

• مفهوم دریا در حقوق بین الملل

از نظر جغرافی دانان، دریا به مجموعه فضاهای حاوی آب شور گفته می شود، در حالی که در حقوق بین الملل این فضا ها به شرط ارتباط آزاد و طبیعی در سر تا سر کره زمین، دریا تلقی می شوند، لذا توده های آب شور بسته مانند دریای

خزر، بحرالملت و دریاچه های بزرگ شور، به لحاظ حقوقی نمی تواند دریا باشند. اقیانوس ها در حقوق بین الملل در مفهوم دریا به کار می روند.

• Maritime Law تفاوت حقوق دریاها با حقوق دریایی

حقوق دریاها یکی از شاخه های حقوق بین الملل است که مربوط به روابط بین المللی دولت ها و یا سازمان های بین المللی در مناطق مختلف دریایی است، حقوق دریایی از شاخه های حقوق خصوصی داخلی است که بر روابط اشخاص و کشور ها در دریا و موضوعات مربوط به دریا ناظر و حاکم است. از جمله موضوعاتی مانند حمل و نقل دریایی، بیمه دریایی، وضعیت حقوقی کشتی ها و ایمنی دریا ها.

• تحولات اخیر حقوق بین الملل دریاها

توسعه حقوق دریاها به طور کلی از توسعه حقوق بین الملل قابل تفکیک نیست. این توسعه هنگامی صورت گرفت که ظهور کشور های مستقل، برقراری روابط واقعی بین المللی را سبب گردید و جانشین روابط سلطنتی

موجود در سرتا سر دوران حیات امپراطوری روم شد. می توان گفت که این حالت حدوداً از قرن شانزدهم میلادی به بعد به وجود آمده. قواعد اولیه بعضاً ناشی از مقررات حقوق روم بود که در اروپای غربی ضمن اواخر قرن هفدهم تجدید حیات شد و تا حدودی نیز از رویه دولت ها نشأت گرفت و باعث ایجاد قواعد سنتی برای نمونه، راجع به مبادله نمایندگان و آداب جنگ شد. (مالانزوک، ۱۳۹۹)

• کنوانسیون ۱۹۵۸ ژنو حقوق بین الملل دریا ها

پس از تشکیل سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۵، نهادی با عنوان کمیسیون حقوق بین الملل در سال ۱۹۴۷، جهت تدوین حقوق بین الملل تاسیس شد (کمیسیون حقوق بین الملل: یکی از نهاد های سازمان ملل متحد که در سال ۱۹۴۷ با تصویب قطعنامه ۱۷۴ توسط مجمع عمومی در راستای انجام وظایف

سازمان در برابر ماده ۱۳ منشور سازمان ملل تدوین و توسعه حقوق بین الملل تاسیس شد.) این کمیسیون، اقدام به تهیه پیش نویس مواردی در زمینه حقوق دریا ها نمود که شالوده کنفرانس ۱۹۵۸ ژنو در زمینه حقوق دریا ها بود. در کنفرانس ۱۹۵۸ ژنو چهار کنوانسیون تصویب شد:

۱-کنوانسیون دریای سرزمینی و منطقه مجاور

۲-کنوانسیون دریای آزاد

۳-کنوانسیون فلات قاره

۴-کنوانسیون ماهیگیری و حفاظت منابع زنده دریای آزاد

• اصل آزادی دریای آزاد

ما نمی توانیم اثری که دریاها در توسعه تجارت و بازرگانی بین المللی دارند را ناچیز و کم اهمیت بشماریم در حدود ۹۵ درصد از کل تجارت جهانی توسط دریا صورت می گیرد هر چند اطلاعات دقیقی در مورد هزینه های حمل و نقل توسط راه آهن جاده و هواپیما در فواصل یکسان وجود ندارد ولی حمل و نقل دریایی از ارزان ترین راه های حمل و نقل می باشد. برای مثال در خشکی قبل از این که وسیله نقلیه مورد استفاده قرار گیرد جاده و راه آهن لازم است ولی حمل و نقل آبی فقط خود وسیله شیئی را لازم دارد. تمامی دولت ها نفعی در حفاظت از آزادی دریا های آزاد دارند و این آزادی ها دربرگیرنده آزادی کشتیرانی، پرواز و ماهیگیری می باشد. (تاناکا، ۱۴۰۰)

نتیجه گیری

ایرانیان از نخستین ملت های بودند که سبب هم جواری با دریا، به سوی آن جذب شدند و برای عبور از روی آب ها به ساختن انواع شناور پرداختند و در قرن های بعدی، کشتی های بزرگتری ساختند و دل به دریا زدند و به سرزمین های دور و نزدیک سفر کردند و سرانجام با افزودن به سرزمین های تحت سلطه و نفوذ

خویش و لزوم افزایش نیروهای دریایی و کاروان‌های تجاری اقدام به تهیه ناوگان‌های جنگی و بازرگانی کردند و سواحل و بنادر و آب‌های دریاها را از رود نیل تا سواحل چین تحت نظارت خود درآوردند و خیلی زود از راه دریاها، سرزمین‌های جدیدی را کشف کردند و برای استفاده کامل در پهنه آب‌ها و دریاها، دست به ابداعات و اختراعات دریایی بسیاری زدند و ابداعات خود را به ملت‌های دیگر هدیه کردند. تحقیقات نشان می‌دهد که در جریان تصرف مصر، ایرانی‌ها راه آب کانال داریوش را حفر و بنا کردند و در جنگل‌های معروف صاحب ناوگان نیرومندی شدند که همه کشتی‌های آن را خود ایرانی‌ها هدایت می‌کردند. با حفر کانال داریوش، کشتی‌های پارسی به جای آن که قاره آفریقا را دور بزنند و به مدیترانه بروند، مستقیم از خلیج فارس به دریای سرخ و از آن جا از راه ترعه سوئز به رود نیل و مدیترانه می‌رفتند.

منابع و مأخذ

الف) منابع فارسی

- ۱- پژوهشکده حوزه و دانشگاه تهران (۱۳۸۱). اسلام و حقوق بین الملل عمومی، جلد اول، چاپ چهارم، تهران، پژوهشکده حوزه و دانشگاه
- ۲- پیچکی، حسام (۱۳۸۶). بازداشت ملوانان انگلیسی از منظر حقوق بین الملل، تهران، مجله علوم سیاسی
- ۳- تاناکا، یوشیفومی (۱۴۰۰). حقوق بین الملل دریاها، چاپ دوم، مترجم: آرمین طلعت، انتشارات شهر دانش
- ۴- ثریائی آذر، حسین (۱۳۹۰). نیروی دریایی ایران و حقوق بین الملل دریاها
- ۵- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۴). خلیج فارس و نقش استراتژیک تنگه هرمز، تهران، انتشارات سمت
- ۶- دولتیار، مصطفی (۱۳۷۲). رژیم حقوقی تنگه های بین المللی با تاکید بر مسائل حقوقی تنگه هرمز، تهران، وزارت امور خارجه
- ۷- کمالان، مهدی (۱۳۹۷). قانون دریایی، چاپ سوم، انتشارات کمالان
- ۸- مالانزوک، پیترو (۱۳۹۹). مقدمه ای بر حقوق بین الملل، مترجمان: ایوب عبدی و مهدی اعتمادی، انتشارات سروشگان
- ۹- متین دفتری، احمد (۱۳۸۷). سیر تحول حقوق بین الملل دریایی از گروسیوس تا کنفرانس ژنو، چاپ اول، تهران، انتشارات گنج دانش
- ۱۰- محمودی، هانیه (۱۳۸۸). شرکت نفت فلات قاره ایران و فعالیت آن در زمینه استخراج نفت دریایی از نقطه نظر حقوق بین الملل دریاها
- ۱۱- موسی زاده، رضا (۱۳۸۲). بایسته های حقوق بین الملل عمومی، چاپ دوم، تهران، بنیاد حقوقی میزان
- ۱۲- نوربخش، حسین و حمید ودادی (۱۳۸۶). تاریخ دریانوردی ایرانیان، تهران،

انتشارات روابط عمومی و بین الملل سازمان بنادر و کشتیرانی

۱۳-نوربخش، حسین(۱۳۷۶).ایرانیان دریانورد پیشگام و نوآور دریاها، تهران،

انتشارات روابط عمومی و ارشاد اسلامی کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران

۱۴-والاس، ربکا(۱۳۷۸).حقوق بین الملل، چاپ اول، مترجم:محمد شریف،

تهران، نشر نی

۱۵-هاکبی، مایکل(۱۳۸۶).آمریکا و میراث سید قطب، مترجم:امیرحسین

تیموری، انتشارات شهروند امروز

ب) منابع لاتین

۱۶-*British Shipping Law* ۲ / *Maharaj Nagendra Singh. Stevens and Sons 1983 / Part 4 .*

۱۷-*Burke / The Public Order Of the Oceans "New Haver" . University Press.*

۱۸-*Frank Thomas M/And Others. Op .*

۱۹-*Greek Soiling Ships / Vasilis Panagioto Polous /Melissa Publishing House / 1987 .*

۲۰-*Grotius /H "Mareliberum" in ۱ bid .*

۲۱-*Ron H . Nordquist /Matinus Nihoff Publisher ۲ / ۱۰۸۵ .*

۲۲-*Ulpa Mariquod Nat Uraomnibus Patet /Lip. ۱۳. Pr . ۴ in colmbos.*

۲۳-*Www.aja.ir*

۲۴-*Www.wikipedia.org*